

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Inha, Karoliina; Mattila, Paula; Riuttanen, Sanna; Vaarala, Heidi

Title: Demokratiaa rakennetaan kielillä

Year: 2020

Version: Published version

Copyright: © Kieliverkosto ja kirjoittajat, 2020

Rights: CC BY 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Please cite the original version:

Inha, K., Mattila, P., Riuttanen, S., & Vaarala, H. (2020). Demokratiaa rakennetaan kielillä. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 11(6). <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2020/demokratiaa-rakennetaan-kielilla>

Demokratiaa rakennetaan kielillä

Julkaistu: 21. lokakuuta 2020 | Kirjoittanut: Karoliina Inha, Paula Mattila, Sanna Riuttanen ja Heidi Vaarala

Suomi sijoittuu aivan kärkeen, kun tarkastellaan valtioiden demokraattisuutta. Kuitenkin samaan aikaan uutisotsikot ja sosiaalinen media nostavat esiin demokratian ongelmia läheltä ja kaukaa, ja ihmisten arkea leimaa näkemysten ja todellisuuksien kohtaamattomuus. Internetiä penkomalla saa helposti esiin tapahtumia ja spektaakkeleita, jotka ovat tänä syksynäkin osoittaneet, että demokraattisissa järjestelmissä on paljon kipupisteitä. Nyt lokakuussa suomalaisia ovat puhuttaneet Elokapina ja sen esiin tuoma kansalaistottelemattomuus keinona vaikuttaa vallanpitäjiin. Puhetta on myös riittänyt vihapuheen ja sananvapauden rajoista sekä valemedian vaikutuksesta Suomessa ja maailmalla.

Nykyinen hallitus pyrkii hidastamaan ja ennaltaehkäisemään syrjäytymistä muun muassa laajentamalla oppivelvollisuutta ja edistämällä oppilaiden ja opiskelijoiden yhteiskunnallista osaamista erilaisilla demokratiaa ja osallisuutta tukevilla toimenpideohjelmilla (ks. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020; Oikeusministeriö 2020a). Yhteiskunnallisten asioiden tuntemus on oleellinen osa demokratiakasvatusta, mutta tarvitaan myös vuorovaikutusosaamista, kielitaitoa ja moninaisuuden avointa kohtaamista. Hallituksen johdolla uudistetaan vuoden 2012 kansalliskielistrategiaa, mikä tukee hallituksen kieli(koulutus)poliittisia uudistuksia. Tavoitteena on kehittää kieli-ilmapiriä ja kohentaa vähemmistökielten elinvoimaisuutta, kielten käyttömahdollisuuksia ja kielellisiä oikeuksia (ks. Oikeusministeriö 2020b).

Ajallemme tyypillisten monimutkaisten ja laajojen haasteiden edessä ihminen voi reagoida välinpitämättömyydellä, tuntea osattomuutta tai kokea tulleen hiljennetyksi. Runsaan kasvatuspuheen sijaan nuorille tulisikin tarjota tilaisuuksia puhua itse ja tulla kuulluksi. Samalla tarjolla pitää olla konstailematonta tietoa demokratian ilmenemismuodoista ja tilaisuuksia omaksua ja osoittaa taitoa ja tahtoa edistää oikeudenmukaisuutta ja kunnioitusta ihmisarvoa kohtaan. Ideatasolla kaikki tämä onkin jo sisällytetty koulutusta ohjaaviin asiakirjoihin, esimerkiksi opetussuunnitelmiin, mutta niiden konkretisoiminen arkeen vaatisi entistä enemmän opettajien keskinäistä yhteistyötä ja opiskelijoiden oman roolin ja äänen vahvistamista.

Tässä teemanumerossa esitellään erilaisia, kriittisiäkin näkökulmia demokratian ja kielen risteymäkohtiin ja kielitietoisuuden, kielitaidon ja monikielisyyden rooliin demokraattisen yhteiskunnan ja koulutuksen rakentamisessa. Artikkeleiden kirjoittajina on eri alojen asiantuntijoita, jotta keskustelua voidaan laajentaa kieliasiantuntijoiden piiristä myös muihin suuntiin. Teemanumerossa nostetaan esille konkreettisia kuvauksia koulutuksen, työelämän ja yhteiskunnan arjesta, mutta pureudutaan myös käsitteiden, kuten *demokratiakasvatuksen*, teoriaan ja avaamiseen. Mitä kieliasiantuntijoiden tulisi tietää demokratiasta ja siihen liittyvästä ajankohtaisesta keskustelusta?

Lokakuun ensimmäiset artikkelit käsittelevät kielitietoista opettajuutta eri koulutusasteilla. Monikielisessä koulussa opettajina toimivat Laura-Maria Sinisalo ja Lilja Kaijaluoto avaavat teemanumeron esittelemällä kielitietoisuuden opetuksen hyötyjä niin kielenoppimisen kuin oppijan osallisuuden kannalta. Lisäksi he käsittelevät koulun arjessa esiin nousevia konfliktitilanteita ja niiden ratkaisemista demokratia- ja mediaatiotaitojen avulla.

Teeman käsittely jatkuu seuraavassa artikkelissa, jossa Karoliina Inha, Sanna Laiho ja Paula Mattila painottavat kielitaidon merkitystä demokratiataitona. Artikkelissaan kirjoittajat taustoittavat ja kuvaavat, miten kielelliset taidot ja demokratiakasvatus ilmenevät kansallisissa opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteissa sekä kuvaavat niiden välisiä yhtymäkohtia konkreettisten taitojen näkökulmasta.

Kielitietoisesta toiminnasta ammatillisella toisella asteella kirjoittavat tutkijat Sanna Mustonen, Pauliina Puranen ja Minna Suni. He korostavat osallistavan asenteen ja turvallisen ilmapiirin merkitystä vuorovaikutukselle, jossa jokainen saa äänensä kuuluviin ja oppiminen mahdollistuu. Tutustu myös muihin Building Blocks (<https://buildingblocksresearch.com/>) -hankkeen julkaisuihin!

Verkkolehden jälkimmäinen puolisko keskittyy kulttuurien kohtaamiseen ja yhdenvertaisen osallisuuden toteutumiseen suomalaisessa yhteiskunnassa. Tuija Kasa ja Arto Kallioniemi tarkastelevat demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen roolia opettajankoulutuksessa sekä niiden heijastumista yhteiskunnalliseen kanssakäymiseen. Demokratiakasvatusta Suomessa ohjailevat eurooppalaiset koulutuspoliittiset asiakirjat, joita käsitellään Aino-Kaisa Koistisen, Tuuli Lähdesmäen ja Susanne C. Ylösen artikkelissa. He esittelevät asiakirjoista tutun kulttuurienvälisen vuoropuhelun käsitettä ja johdattelevat kulttuurisen lukutaidon pariin. Kulttuurisen lukutaidon ohjelma kouluille julkaistaan DIALLS-hankkeen verkkosivuilla (<https://dialls2020.eu/>) ensi vuonna, pysy siis kuulolla!

Miranda Vuolasranta ja Miriam Schwarz tarjoavat artikkelissaan napakan tietopaketin romanikielen asemasta Suomessa ennen ja nyt. Romanikieli on kuulunut jo satoja vuosia monikielisen Suomen kielelliseen kirjoon. Nyt se on yksi virallisista vähemmistökielistämme, jota voi opiskella peruskoulussa ja lukiossa yhtenä äidinkielen ja kirjallisuuden oppimääristä (romanikieli ja

kirjallisuus). Helsingin yliopistossa kieltä voi opiskella, mikä mahdollistaa sen opettajaksi pätevöitymisen. Tarvitaan kuitenkin vielä lisää toimenpiteitä romanikielen ylläpitämiseksi ja Opetushallituksessa onkin aloitettu romanikielen elvytysohjelma kuluvana vuonna. Lue lisää artikkelista!

Lokakuun verkkolehden päättävässä artikkelissa Eliisa Pitkäsalo ja Anne Ketola esittelevät juuri käynnistynyttä hankettaan, jossa selvitetään sitä, miten sarjakuvan keinoin voi tukea haastavien asiakirjatekstien ymmärtämistä ja sitä kautta osallisuutta yhteiskunnassa. Heikoimmassa asemassa olevien osallisuuden varmistaminen onkin yksi demokratian peruspilareista.

Tämän teemanumeron perustavanlaatuinen lähtökohta on kielitaidon käsittäminen demokratiataitona. Torstaina 22.10. käynnistyy Kieliverkoston somekampanja *Vaikuta kielillä*, jolla haluamme tavoittaa toisen asteen nuoret ja kasvattaa heidän tietoisuuttaan kielitaidon merkityksestä demokraattisessa toimijuudessa. Opettaja, tässä sinulle valmista materiaalia kieliä ja/tai demokratiaa käsitteleville tunneillesi! Kampanja tapahtuu Instagramissa käyttäjänimellä [@vaikutakielilla](https://www.instagram.com/vaikutakielilla/) (<https://www.instagram.com/vaikutakielilla/>).

Demokratiaa rakennetaan kielillä – vietämme parhaillaan kansainvälistä ja kansallista saamen kielten viikkoa. Viikon tavoitteena on lisätä saamen kielten näkyvyyttä ja kasvattaa tietoisuutta niiden uhanalaisuudesta (ks. Sámediggi 2020). Viikko herättelee myös kielellisten oikeuksien merkitykseen yksilön arjessa. Käy nappaamassa itsellesi lisätietoa [täältä!](https://www.samediggi.fi/2020/08/20/kansallinen-ja-kansainvalinen-saamen-kielten-viikko-2020/) (<https://www.samediggi.fi/2020/08/20/kansallinen-ja-kansainvalinen-saamen-kielten-viikko-2020/>)

Opettaja, hyödynnä Kieliverkoston [#vaikutakielilla](https://www.instagram.com/vaikutakielilla/) (<https://www.instagram.com/vaikutakielilla/>)-somekampanjaa oppitunneillasi ja laita opiskelijat pohtimaan sitä, miten kielillä rakennetaan demokratiaa!

Suunnittelija, väitöskirjatutkija Karoliina Inha kehittää uuden LOPS2019:n kieliprofiilia yhteistyössä Opetushallituksen ja valtakunnallisen lukion kielenopetuksen kehittämishanke LUKKI-verkoston kanssa.

Paula Mattila työskentelee opetusneuvoksena Opetushallituksessa ja edustaa Suomea Euroopan neuvoston nykykielten keskuksessa ECML:ssä. Mattila tutkii koulutuksen kansainvälistymistä Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskuksessa.

Sanna Riuttanen on Kieliverkoston projektitutkija.

Heidi Vaarala on Kieliverkoston yliopistotutkija.

Lähteet

Oikeusministeriö 2020a. *Kansallinen demokratiaohjelma 2025*. Saatavilla:

<https://oikeusministerio.fi/demokratiaohjelma-2025> (<https://oikeusministerio.fi/demokratiaohjelma-2025>) [luettu 20.10.2020].

Oikeusministeriö 2020b. *Kansalliskielistrategia*. Saatavilla:

<https://oikeusministerio.fi/kansalliskielistrategia> (<https://oikeusministerio.fi/kansalliskielistrategia>) [luettu 20.10.2020].

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020. *Oppivelvollisuuden laajentaminen*. Saatavilla:

<https://minedu.fi/oppivelvollisuuden-laajentaminen> (<https://minedu.fi/oppivelvollisuuden-laajentaminen>) [luettu 20.10.2020].

Sámediggi 2020. *Saamen kielten viikkoa vietetään 19.–25. lokakuuta – vielä ehdit mukaan!*

Saatavilla: <https://www.samediggi.fi/2020/10/15/saamen-kielten-viikkoa-vietetaan-ensi-viikolla-viela-ehdit-mukaan/> (<https://www.samediggi.fi/2020/10/15/saamen-kielten-viikkoa-vietetaan-ensi-viikolla-viela-ehdit-mukaan/>) [luettu 20.10.2020].

Artikkeliin viittaaminen

Inha, K., Mattila, P., Riuttanen, S. & Vaarala, H. (2020). Demokratiaa rakennetaan kielillä. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 11(6). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2020/demokratiaa-rakennetaan-kielilla> (<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2020/demokratiaa-rakennetaan-kielilla>)